

*М. В. Вишиванюк,
к. е. н., Голова, Івано-Франківська обласна рада*

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ОЦІНКИ СТАБІЛЬНОСТІ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ СИСТЕМ

У статті розглянуто інструменти соціально-економічної політики, визначені основні результати застосування інструментів оцінки стійкості розвитку регіональної системи, розроблено нові інструменти оцінки стійкості.

The article reviews the tools of social and economic policy, the basic results of assessment tools for regional stability system, developed new assessment tools resistance.

Ключові слова: сталий розвиток, стратегічне управління, тактичне управління, інструменти оцінки стійкості, інноваційні інструменти.

Key words: sustainable development, strategic management, tactical management, sustainability assessment tools, innovative tools.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ І ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ТА ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Регіональне управління економікою — один з основних напрямів в економічних дослідженнях з регіональної проблематики України. Без дослідження традиційних і нових механізмів регіональних економік неможливо забезпечити ефективне територіальне управління економічним розвитком. До теперішнього часу проблема оцінки ефективності системи стратегічного управління соціально-економічним розвитком регіонів є актуальною. Економіка будь-якого регіону, як і інші економіки, будь то економіка підприємства, галузі, держави чи групи держав, піддається різним дослідженням. Методи цих досліджень залежать від кінцевих цілей, які ставлять перед собою зацікавлені в них сторони. У зв'язку з цим вибираються відповідні методики, інструменти і показники, які допоможуть досягти цілей дослідження, виявити, проаналізувати і вивчити фактори і явища, які сприяють протіканню тих чи інших економічних процесів об'єкта дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ, У ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Питання збалансованості соціально-економічного розвитку регіону та проблеми формування та оцінки регіонального фінансового потенціалу стійкого роз-

витку економіки досліджувались в працях: А.М. Бабич, А.М. Волковим, С.В. Зенченко, Г.Б. Іванової, О.С. Кирилової, В.В. Ковальовим, А.М. Павлової.

ЦІЛІ СТАТТІ

Мета статті — розробка та обґрунтування застосування інноваційних інструментів оцінки стабільності розвитку регіональних систем.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Крім оцінки, стратегія соціально-економічної політики потребує адекватних інструментів, що забезпечують її реалізацію. Дамо оцінку можливостей різних видів таких інструментів.

У науковій літературі виділяють такі види інструментів соціально-економічної політики:

- моніторинг;
- аналіз та оцінка отриманих результатів;
- контроль та ін.

Відзначимо своєрідний алгоритм застосування зазначених інструментів, на основі якого вибудовується "інструментальний ланцюг" соціально-економічної політики.

Інструменти моніторингу націлені на своєчасне отримання адекватної інформації про стан того об'єкта, на функціонування і розвиток якого орієнтована

дана політика. Інструменти аналізу та оцінки отриманих результатів націлені на ефективну обробку всієї отриманої за допомогою інструментів моніторингу інформації, а також на отримання тих оцінок стану об'єкта, які можуть бути в подальшому покладені в основу рішень щодо формування або корекції стратегій та інструментів регіональної соціально-економічної політики [2].

Інструменти оперативного характеру дозволяють практично реалізувати регіональну соціально-економічну політику, наприклад, здійснити обрану стратегію, отримати заявлену в рамках даної політики конкурентну перевагу. Інструменти контролю націлені на ефективний контроль виконання прийнятих в рамках соціально-економічної політики рішень, а також на корекцію прорахунків і помилок політики.

Відзначимо також різноманіття досліджень, присвячених інструментам антикризового управління або стратегічного управління тими чи іншими комерційними структурами (корпорацією, холдингом, малим підприємством, індивідуальним бізнесом і т.д.) і відносний дефіцит робіт, присвячених інструментальному забезпеченню соціально-економічної політики розвитку просторових систем (регіонів, макрорегіонів, субрегіонів, місцевого господарства тощо) [9].

Виділимо також специфічний тактичний характер інструментів регіональної соціально-економічної політики. З одного боку, тактика виконує службову функцію по відношенню до обраної стратегії даної політики — супроводжує встановлену стратегію, конкретизує її, реалізує в тому чи іншому об'язі. З іншого боку, тактика виходить за межі простої сервісної функції. Оцінюючи застосування тактичних інструментів, необхідно адекватно представляти їхні можливості та обмеження, оскільки тактика здатна істотно змінити результати реалізації стратегії соціально-економічної політики, але вона не може докорінно змінити її або трансформувати в іншу якість [6].

Стосовно соціально-економічної політики розвитку регіональної системи, то буде справедливе твердження про те, що стратегія детермінує простір застосування тактичних інструментів. Наведемо характерну оцінку такої детермінації, дану В. Ойкеном. Провал антитрестовської економічної політики в США багато в чому пояснюється відсутністю необхідного простору: концентрація реальної економічної влади в руках трестів стала непереборною перешкодою для застосування тактичних інструментів. Висновки зрозумілі: необхідно боротися не з так званими зловживаннями економічної влади, а з концентрацією економічної влади, що породжує зловживання. Без зміни вектора соціально-економічної політики ніякі тактичні інструменти таке завдання вирішити не можуть. Що розуміється під простором? Видається, що мова йде про необхідні інституційні параметри зовнішнього середовища формування соціально-економічної політики (правових норм, режимів, процедурах, традицій тощо), а також про ефективні контракти між учасниками даної політики, за допомогою яких можливо реалізувати її стратегії та інструменти [5].

Необхідно відзначити також принцип відповідності тактичних інструментів встановленій стратегії регіональної соціально-економічної політики. Не можна розраховувати на успіх стратегії даної політики, розробленої спеціально для кризових умов, якщо її намагаються забезпечувати за допомогою стандартного комплексу інструментів, що застосовується в умовах економічного підйому, оскільки будь-яка спроба використовувати зовсім чужі, механічно запозичені ззовні тактичні інструменти підри-

ває або повністю блокує творчий потенціал політики. Перспективні цілі стратегії диверсифікації, наприклад, не можуть бути досягнуті за допомогою інструментів, характерних для стратегії інтеграції. Спосіб взаємозв'язку між перспективними цілями та інструментами їх досягнення характеризують зміст стратегії [3].

Недостатня розробленість проблеми забезпечення сталого розвитку регіональної системи, а також відсутність відповідної бази даних зумовлюють значимість розробки інструментів оцінки сталого характеру розвитку регіональної системи. Інструменти оцінки стійкості розвитку регіональної системи дозволяють досягти наступних результатів.

1. Кваліфікувати стан еволюційного процесу даної системи на основі накопичення, порівняльного аналізу отриманих оцінок і визначення параметрів еволюційного процесу. При цьому до градацій заходів стійкості можна віднести наступні стани регіональної системи:

- нестійкий розвиток, при якому система не володіє механізмами стабілізаційного характеру і здатна втратити свої позиції навіть тоді, коли аналогічні системи продовжують поступальний розвиток;

- частково сталий розвиток, при якому система не повною мірою здатна забезпечити стабільність основних параметрів свого еволюційного процесу;

- цілком сталий розвиток, за якого система повною мірою здатна забезпечити стабільність основних параметрів свого еволюційного процесу.

Тільки після виходу з глобальної фінансової кризи можна буде впевнено кваліфікувати відповідність будь-яких регіональних систем вимогам даного типу розвитку [1].

2. Визначити необхідну корекцію стратегій та інструментів регіональної соціально-економічної політики, виділивши ті найбільш "проблемні" зони еволюційного процесу, які потребують першочергового втручання.

При цьому пріоритет слід віддати тим інструментам оцінки, які орієнтовані на найбільш суттєві, пріоритетні для даного регіону аспекти забезпечення сталого розвитку. Зазначимо, що вказані аспекти індивідуалізовані, а тому їх неможливо визначити "загальним списком" для всіх регіональних систем сучасної України [8].

Узагальнення отриманих результатів дозволяє віднести до таких проблемних аспектів взаємодії між фінансовим сектором і реальним сектором системи регіону. А. Пігу ще в першій половині ХХ століття зумів визначити роль фінансових відносин у розвитку сучасного світу, запропонувавши наступну модель еволюційного процесу:

- всі учасники національної господарської системи своїми вкладеннями забезпечують сукупний фінансовий результат (національний дивіденд);

- реальні і потенційні інвестори виступають як різні економічні суб'єкти;

- капітал слід розглядати як основний фактор, що формує зростання, або фактор, що визначає характер еволюції системи;

- зазначені характеристики постійно зважуються на "терезах ринку", встановлюють, врешті-решт, міру участі кожного економічного суб'єкта в загальному фінансовому результаті [7].

Ідеї, сформульовані А. Пігу, знайшли підтвердження в кінці ХХ століття, коли над традиційним господарським базисом склалася потужна, яка фактично контролює його рух фінансова надбудова. Сформувався глобальний фінансовий ринок, що відображає радикальні зміни, які відбулися в другій половині ХХ століття в економіці промислово розвинених країн. На місці окремих ізольованих національних фінансових ринків виник єдиний світовий фінансовий ринок. Пізній

капіталізм характеризується наступними незвичайними для попередніх етапів розвитку даного ладу рисами:

- потоком фінансових інновацій;
- стрімким збільшенням частки фінансових посередників, що не володіють класичним статусом кредитної організації (пенсійних і взаємних фондів, страхових компаній тощо);
- зростанням впливу зазначених фінансових посередників на нефінансові корпорації через захоплення і контроль власності і управління.

Узагальнюючи сформульовані Е. Манделою риси "пізнього" капіталізму, можна зробити висновок про те, що відбулася лібералізація:

- по-перше, лібералізація самих фінансових організацій, вже не пов'язаних у своїй діяльності такими жорсткими нормативами, які були характерні для банків;
- по-друге, лібералізація процесу фінансових запозичень, яка істотно полегшила доступ до кредитних ресурсів для тих суб'єктів, які раніше не могли розраховувати на їх отримання;
- по-третє, лібералізація емісії фінансових ресурсів — якщо емісія грошей перебувала і перебуває під контролем державних центральних банків, то емісія маси похідних фінансових інструментів у сучасному світі практично ніким не контролюється і віддана "на відкуп" приватним інтересам емітентів.

Розширилося коло інструментів розвитку — до звичайного набору основних фінансових інструментів, представлених іноземною валютою, державними облігаціями, акціями та облігаціями корпорацій, додався комплекс нових похідних інструментів, таких як депозитарні розписки, ф'ючерси, опціони, варанти, індекси, свопи. Різко зросли масштаби кредитних запозичень і спекулятивних фінансових операцій [6].

Але глобальний фінансовий ринок не тільки не скасував кордонів між окремими національними і регіональними економічними системами, але і зробив такі кордону досить наочними. Загальні проблеми знаходять в регіонах особливі форми свого прояву. Виділимо одну з таких проблем стосовно стійкості розвитку економічної системи Івано-Франківської області.

Зокрема, глобальна фінансова криза загострила в регіональній системі проблему пропорційності між двома параметрами еволюційного процесу:

- зростанням ВРП;
- зростанням боргових зобов'язань, що виникають у відносинах кредитних організацій з фізичними особами та корпоративними клієнтами.

Глобальна фінансова криза була багато в чому зумовлена тією обставиною, що в економічній системі США на кожен створений долар

ВВП в 2008 році довелося більше 8 доларів запозичень. Очевидно, що неконтрольоване зростання зазначених зобов'язань веде до формування ризиків і загроз порушення фінансової стійкості, дестабілізації інвестиційного процесу, а отже, негативно відбивається на відтворювальних процесах у реальному секторі регіональної системи і на величині ВРП. Те, що раніше здавалося фактором росту, в умовах еволюції проявляє себе як фактор гальмування або введення в кризову ситуацію [4].

Отже, доцільно використовувати наступні інструменти оцінки стійкості розвитку регіональної системи Івано-Франківської області:

- коефіцієнт боргового обтяження ВРП поточного періоду, що розраховується як відношення загальної вартості зобов'язань за кредитними договорами з фізичними особами та організаціями, що підлягають погашенню в звітному періоді (фінансовий рік), до вартості створеного в даному періоді ВРП. Економічний сенс пропонованого оціночного показника полягає у визначенні ступеня існування регіональної системи "в борг"

у режимі реального часу. Зазначимо, що відповідні заходи при переході від цілком сталого розвитку, до нестійкого розвитку можуть бути отримані на основі накопичення та аналізу масиву отриманих оцінок.

Тим не менш, ясно, що гранична величина такого коефіцієнта боргового обтяження ВРП поточного періоду не може доходити до тих показників, які були виявлені в процесі вступу США в сучасну глобальну фінансову кризу (8 до 1);

— коефіцієнт боргового обтяження ВРП майбутніх періодів, що розраховується як відношення загальної вартості зобов'язань за кредитними договорами з фізичними особами та організаціями, що підлягають погашенню в майбутньому періоді (наступний фінансовий рік або більш тривалий період, як, наприклад, фінансове триріччя, часто використовується при бюджетному плануванні та проектуванні фінансово-інвестиційної діяльності сучасних корпорацій), до вартості очікуваного в даному періоді (прогнозованого) ВРП.

Економічний сенс пропонованого оціночного показника полягає у визначенні ступеня існування регіональної системи "в борг" в режимі перспективного розвитку. Образно кажучи, не можна допускати перекладання тягаря боргових зобов'язань на наступні генерації суб'єктів господарського процесу в національній або регіональній економічній системі, оскільки таке перекладання загрожує розкраданням ресурсної бази майбутнього розвитку.

ВИСНОВОК

Запропоновані інструменти оцінки потребують систематичного застосування протягом такого періоду часу, який дозволяє накопичити інформаційну базу, достатню для достовірної економічної оцінки сталого розвитку регіону. Видається, що мова йде про період, що виходить за рамки десяти років.

Література:

1. Боронос В.Г. Проблеми управління фінансовою стратегією регіонального розвитку в умовах трансформаційних перетворень / В. Г. Бороною // Міжгалузевий науково-практичний журнал "Проблеми науки". — 2011. — № 14. — С. 28—36.
 2. Карпінський Б.А. Формування збалансованості фінансових показників / Б.А. Карпінський, О.В. Герасименко // Фінанси України. — 2004. — № 10. — С. 50—56. с.
 3. Наумова Л.Ю. Бюджетний механізм фінансової стабілізації економіки / Л.Ю. Наумова // Фінанси України. — 2003. — № 4.
 4. Старостенко Н. Методичні підходи до оцінки фінансової стійкості бюджету міста / Н. Старостенко // Економіка України. — 2005. — № 9.
 5. Вахович І.М. Фінансова політика сталого розвитку регіону: методологія формування та механізми реалізації: монографія / Вахович І.М. — Луцьк: Надстир'я, 2007.
 6. Мельничук В.Г. Стан та основні тенденції розвитку фінансів в інституційних секторах економіки України / Мельничук В.Г. // Фінанси України. — 2006. — № 9.
 7. Герасимчук З.В., Вахович І.М., Камінська І.М. Фінансова політика сталого розвитку регіону: монографія. — Луцьк: Надстир'я, 2006. — 220 с.
 8. Козоріз М.А. Фінансовий потенціал регіонів України: проблеми оцінки та використання регіону [Електронний ресурс] / Козоріз М.А. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/en_oif/2010_7_4/29.pdf
 9. Барановський О.І. Фінансова безпека: монографія / Барановський О.І. — К.: Фенікс; Ін-т економ. прогнозів. НАН України, 2001. — 400 с.
- Стаття надійшла до редакції 14.07.2012 р.